

Никшић, мјесто насељавања и привременог борава (1877—1897)

Црногорци су од времена владике Данила, тј. од стварања слободне државе па све до 1914 год., за читаво вријеме свог самосталног државног живота, најактивније потпомагали сваку ослободилачку борбу у сусједној Херцеговини, Брдима, Санџаку и Боки. У важнијим покретима Црногорци су чак и руководити, као у борби против Турака око Никшића¹⁾ у доба владике Данила (1711), у борбама против Француза у Приморју у доба Петра I,²⁾ у Невесињском устанку³⁾ и другим потхватима. Црна Гора је материјално и морално потпомагала Херцеговце и Бокеље у њиховој буни поводом рекултације коју је вршила Аустроугарска монархија. Тим својим чином она је себе доводила у опасност да зарати са једним цином и да доведе своју националну независност у питање.⁴⁾ Природно је, да је оваква Црна Гора била ослонац народу у сусједним крајевима кога су стезали окови млетачких, аустроугарских и турских угњетача. Иако мала и оскудна, она је била и привремено уточиште поробљених, одакле су могли развијати своју ослободилачку акцију или утицати на ток догађаја у свом крају. При првој разури Требјесе, послје неуспјешног напада на Никшић 1711 г., Требјешани су се склонили у Чево и одатле водили борбу против турског Никшића.⁵⁾ За вријеме борава руског кнеза Долгоруког у Црној Гори у времену од 14 августа до 28 септембра 1769 г. на Цетиње је пребјегло до 90 млетачких војника.⁶⁾ Иако је у земљи нашао хаотично стање (сукоб владике Саве, избјеглог патријарха Бркића и Шћепана Малог, племенску разузданост и сл.), на молбу Љешњана и Пипера да устану на Турке, кнез Долгоруки их савјетује да се »засад мирно

¹⁾ Казивањ стары Требѣшана, Београд 1842, стр. 15.

²⁾ В. Псковић, Историја Црне Горе, стр. 141—161.

³⁾ Писмо војводе Петра Вукотића, Споменица о Херцеговачком устанку, Београд 1928, стр. 134—137.

⁴⁾ Писмо војводе Маша Врбице војводи Л. Сочичи, Историски записи, књ. I, св. 3—4, стр. 112—113.

⁵⁾ Казивањ стары Требѣшана, стр. 17.

⁶⁾ Љуба Стојаковић, Прилог историји Црне Горе времена Степана Малог, Чупићева Годишњица XI, стр. 308—329.

владају», а ако их нападну Турци, нек се бране и јаве у Црну Гору, »да им се пошаље црногорска команда.«⁷⁾

Проширењем Црне Горе 1878 г., кад је добила Никшић, Подгорицу, Колашин и Приморје, створене су могућности за насељавање не само Црногораца, него и народа из Санџака, Боке и Херцеговине. Приличан број Санџаклија није се вратио на своја зграштва. Врло мало Херцеговаца остало је у Црној Гори од 1875 год., али последице неуспјеле буне (1881—1882) велики број Бокеља, а нарочито Херцеговаца, пребјегао је у Црну Гору и ту се настањено. До ослободилачког рата (1876—1878) Црна Гора такоређи није имала вароши.⁸⁾ Присаједињењем поменутих градова, нарочито Подгорице и Никшића, створене су привредне могућности за насељавање трговаца и занатлија из поменутих покрајина и из Албаније. Из Албаније се бјегало и због крвне освете.

У Архиви црногорске владе (1878—1916), и то ресора унутрашњих дјела, сачувани су драгоцени подаци о привременом боравку и насељавању нашег свијета из Боке и са територије окупиране Херцеговине, Босне и Санџака, као и за досељенике из Албаније. Како је најјаче насељавање било из Херцеговине, Боке и Санџака у Никшићу, и што је најважније, подаци су најисцрпнији из Никшића, то се и предмет овог чланка односи на Никшић. По подацима које је послао министру унутрашњих дјела управитељ вароши Никшића капетан Ђуро Теловић, досељеник из Рисна, у могућности смо да знамо не само имена и поријекло насељених породица, већ и њихово занимање и животне услове уопште. Његов извјештај има наслов: »Попис иностраних поданика који живе у Никшићу, а који су дошли од 1875 до 25/2 1897«⁹⁾. Никшић је ослобођен од Турака 1877 г., али је Теловић узео 1875 г. као годину преласка извјесних Херцеговаца и Санџаклија у Црну Гору, који се нијесу враћали у своје крајеве, а населили су се у Никшићу одмах по његовом ослобођењу. По овом и другим извјештајима прикупљени су подаци за овај чланак. Подаци се односе на вријеме до 1897 г. и на године 1908 и 1909, тј. на вријеме анексионе кризе.

Поред наведених општих могућности, постојала је и специјална могућност за насељавање у Никшићу, јер су се из града иселили готово сви муслимани. Петар Шобајић, на основу причања и писаних мемоарских података, тврди да се у Никшићу »у прво вријеме задржало око 30 домова« муслимана.¹⁰⁾ У Архиви министарства унутрашњих дјела из 1882 г. имамо списак муслиманских никшићких породица и он садржи 19 домова.¹¹⁾

⁷⁾ Ibid. стр. 312.

⁸⁾ Петине је 1899 г. имало 2000 становника. Ђуро Поповић и Јован Рогановић, Земљопис Књажевине Црне Горе, Петине 1899.

⁹⁾ Петински архив, фаци. Министарства унутрашњих дјела за 1897 г.

¹⁰⁾ Петар Шобајић, Никшић, стр. 121. Београд 1938.

¹¹⁾ Петински архив, фаци. Министарства унутрашњих дјела за 1882.

Како је расељавање нижшићких муслимана интересовало наше научне раднике¹²⁾ наводим имена старјешина муслиманских породица: »1) Аско Ибричин, 2) Оца Ђолеловић Груда, 3) Зулица Ђолеловић Груда, 4) Хамид Џого Груда, 5) Мехо Крњезић Груда, 6) Мујо Мечић Груда, 7) Суљо Ерковчевић, 8) Ибро Суљов Веризовић, 9) Зајо Мујковић, 10) Зулица Ерковић, 11) Дедо Ерковић, 12) Бећира Ерковића син, 13) Паша Еркова удова, 14) Сали Хаци Бећиров, 15) Мујо Хаџалић, 16) Таир Љутовић, 17) Арслан Диздаревић, 18) Адем Хадимусић, 19) Пашо Џадић«.

Како је по истраживањима Петра Шобајића¹³⁾ било у Никшићу 410 муслиманских домова, сеобом муслимана, просторија за становање и земље за обрађивање било је довољно те су се указале широке могућности за насељавање. Никшић и иначе има погодан простор за ширење града.

І Досељеници из Албаније

За разлику од осталих досељеника, као што сам већ напоменуо, Арбанаси су се настањивали у Никшићу због избјегавања крвне освете, или су прелазили у Никшић као пословни људи: трговци и занатлије. Они су отварали своје трговачке радње и радионице.

Породице и самци дошли су овим редом: 1877 г. 1, 1879 г. 1, 1881 г. 1, 1882 г. 1, 1883 г. 1, 1889 г. 4, 1890 г. 5, 1892 г. 2, 1894 г. 1, 1896 г. 3, 1897 г. 1. Свега 21 дом.

По занимању је било 13 занатлија, 1 гостионичар и 7 трговца. Међу Арбанасима нема надничара, као што је случај са другим насељеничким групама изузев Босанаца. Занатлије су по професији: 3 касапа, 3 крижача дувана, 2 лимара, 2 обућара и 2 терзије.

У »Попису« стоји рубрика: »Како живи?«. У рубрици су ознаке за животне услове: »добро, лијепо, прилично и слабо живи«. Још имамо израз »нема ништа«. Најјачи је израз у »Попису« »добро живи«, јер је најчешће везан за трговца који има радњу и имање и за земљорадника. Међутим израз »добро живи« имају и трговци без непокретног имања и неколике занатлије. За Васа Настића, устаника из 1875 г., златара, стоји да добро живи. У погледу значења »нема ништа« не смије се узети да и слабо пролази. Израз »нема ништа« значи немали непокретну имовину, јер се за извјесне који имају непокретног имања наглашава да слабо живе, а за једнога који има прилично земље и кућу стоји »сасвијем слабо« живи (Кико Стевановић, командир једног Невесињског батаљона у устанку и рату 1875—1878 год.). Израз »слабо живи« означава, по мом мишљењу, или немање довољно

¹²⁾ Историски записи, књ. I, св. 5—6, стр. 365—366.

¹³⁾ П. Шобајић, спом. дјело, стр. 80.

посла, код надничара, или велику породицу и код надничара и других, а мала средства за обезбјеђење. Израз »лијепо живи« долази послје »добро«, а онда »прилично«.

За набројене касапе, лимаре, крижаче дувана, терзије и једног обућара стоји да немају ништа, што свакако значи да нијесу власници радњи, али не и да слабо пролазе. 1 златар, 1 обућар и 3 трговца живе прилично. 4 трговца живе добро. Један од њих има кућу и земљу, а други земљу. По народности су 19 Арбаџаса, 1 Србин и 1 Цинцарин. По вјери 3 католика, 2 православца, а остали су муслимани.

11 је одбјегло због крвне освете. 9 се наводе као директне убице, без мотивације за извршење злочина. За 2 се каже да су побјегли због крвне освете. Под претпоставком да су одмах пребјегли по извршеним убиствима, а по подацима година старости у 1897 г., прорачунао сам, да су убице извршиле злочине у доба младости. Осам особа тада су имале од 21 до 28 година. Остале три имале су 31, 42 и 43 године. Директне убице по занимању су: 2 трговца, 3 касапа, 2 терзије, 2 крижача дувана. 1 обућар и 1 трговац побјегли су због крвне освете. Саљо Кука, касап, који је до 1897 г. провео у Никшићу, »платио је крв« и може се вратити у Албанију. Он је и даље остао грађанин Никшића, одакле је својом уштеђевином искупио убиство. Ова врста крвног умира интересантна је за оно доба у Албанији. Златар је побјегао из затвора у Тирани, осумњичен да је фалсификовао новце (»ковао новац«). Остали су дошли пословно, од којих двојица за својим ујацима, који су извршили убиства.

Из Берата је дошао Гавро Поповић 1882 г., из Тиране Јован Бећар 1889 г., из Ђафе Саљо Хидри 1890 г. Из Скадра су сви остали и досељени су овим редом: 1879 г. Ђоко Ђирз, 1881 г. Роко Повлечопа, 1883 г. Ђон Ноца, 1889 г. Хасан Спужанин, Мурто Цуфа и Мустафа Хоџић, 1890 г. Суљо Хидри, Асо Крута, Осо Комата, Бајрам Аљош, Нуто Аљош, 1892 г. Маљо Гавоци, Мухо Ђупа, 1894 г. Кољ Хоти, 1896 г. Омер Булић, Бајро Мухов, Андрија Пршан и 1897 г. Гашпер Перо. Кољ Хоти, терзија, путовао је по потреби посла и приликом пописа налазио се на Ријечи, док му је породица била у Никшићу.

Бројно стање арбанашких становника у Никшићу износи: насељених пунољетних: мушких 27, женских 9 — свега 36; прешлих непунљетних: мушких 9, женских 9 — свега 18 чланова; свега насељено: мушких 36, женских 18 — свега 54 члана; рођених у Никшићу: мушких 3, женских 6 — свега 9 чланова; укупан број чланова: мушких 39, женских 24 — свега 63. Прираштај је

мали, јер је приличан број људи био нежењен. Попис самаца нијесам извео, јер су се многи (случај са Бокељима, Херцеговцима и Санџаклијама) поженили, а нијесам у могућности да на основу статистике изведем тачан прираштај становништва послје 1897 год.

II Бокељи

Послије прве буне против Аустроугарске 1869, познате под именом Кривошијске буне, Бокељи су устали и 1881—1882 г. Након јуначких отпора¹⁴⁾ против надмоћнијег непријатеља буна је савладана. Властима је терором успјело да неметну куљење рекрута. Најкомпромитованији, особито руководиоци, морали су се склонити. Они су прихватили своје породице и пребјегли у Црну Гору. Руководиоцима су слиједили и бројни учесници у побуни. Црна Гора их је прихватила, они су се ту и населили. Највећи број Бокеља насељен је у Никшићу и Никшићком срезу, ма да је извјесни дио нашао уточишта у осталим градовима и селима Црне Горе.

Јесу ли Бокељи настањени још 1882 г. у Никшићу тешко је утврдити. У актима нема трагова, а учесници су изумрли. Бокељске главаре видимо на Ријечи из два акта капетана Пера С. Ђурашковића, упућена министру унутрашњих дјела војводи Божу Петровићу. Један акт је датиран 18, а други 22 децембра 1882 г.¹⁵⁾ Из акта се види да главари немају собом породица, јер им се даје дневно ока (1.500 гр.) хљеба и нема помена о породицама. Дошли су на Ријеку 11 и 12 октобра 1882 г. По акту од 22 децембра 1882 г. на Ријечи су били ови главари: »1) Богдан Перовић, 2) Перо Лазаревић, 3) Перо Гопчевић, 4) Јово Ратковић, 6) Јово Суботић (у примједби: »Болестан је. Послат под јемство кнеза Богдана и Акима«), 7) Аким Суботић, 8) Марко Драгољевић (треба да стоји Драгојловић!), 9) Илија Вукалов, 10) Ђуро Симов, 11) Никола Гајов, 12) Митар Ђатовић, 13) Бориша Одаловић, 14) Јоко Лаконић, 15) Новица Перов, 16) Митар Бекан (у примједби: »у шпедао«), 17) Симо Јамчић, 18) Симо Самарцић (у примједби: »болестан«), 19) Мато Кутарић, 20) Симо Филотић, 21) Ђето Самарцић, 22) Петар А. Самарцић, 23) Марко Суботић, 24) Петар В. Самарцић, 25) Пусјо Самарцић, 26) Марко Ђетковић (у примједби: »Не зна се ће је«), 27) Иво Бринић, 28) Илија Клакор (за Бринића и Клакора у примједби: »Слободни одит, стојат ће оте«), 29) Данил Живаљевић, 30) Андрија Рађеновић, 31) Љубомир Јовановић (каснији историчар, члан Академије наука и министар у Србији). Ових 25 данас се налазе на Ријеку«. Капетан, пошто је одбио болесне и слободну двојицу, као и ишче-злог, рачунао је само са 25 људи. По изразу »Послат под јем-

¹⁴⁾ Писмо војводе Шака Петровића војводи Л. Сочици, Историски записи, књ. I, св. 1—2, стр. 94.

¹⁵⁾ Цетињски архив, фасц. Министарства унутрашњих дјела за 1882 г.

ство...« јасна је ствар да су главари били конфинирани на Ријеци. Црногорска влада је те мјере предузела под притиском Аустрије и адмакла их од границе. Ове мјере су биле формалне природе, као и суспендовање војводе Лазара Сочице током буне 1882 г. због оптужбе аустроугарског министра на Цетинју Темела да потпомаже побуњенике у Херцеговини. Готово сви су бокешки главари добили куће и земље приликом насељавања, што је доказ да је конфинирање било формалне природе. Бокељски главари, по свој прилици они који су се настанили у Никшићу, дошли су после буне у Никшић и одатле отпремљени на Ријеку, какав је случај и са Херцеговцима, што ћемо напријед видјети.

По »Попису« 1897 г. у Никшићу је било 23 породице. Све су прешле 1892 г., изузев једне која је прешла 1881 г. пословно.

Од 23 породице 4 су занатлијске, 4 надничарске, 5 трговачке, 2 гостионичарске, 6 земљорадничке и 2 чиновничко-посједничке.

Од занатлија 2 су зидари: један стоји добро и има даровано имање као усташки првак, други нема имовине и путује као занатлија по Црној Гори; један је пекар, има кућу, земљу и пекарску радњу и стоји добро. Столар има даровано имање и такође стоји добро.

Од надничара један нема непокретне имовине, а остала тројица живе прилично.

Трговци имају своје радње и непокретну имовину. 2 живе добро, 2 прилично, а један је банкротирао (»Био трговац до прошле године, а сад му радња пала«).

1 гостионичар живи прилично, други слабо, иако има даровану земљу.

Од 6 земљорадника сваки има даровано имање, а један још и плату (врсту помоћи) — кнез граховачки Богдан Перовић. 3 живе лијепо, 2 прилично, 1 сиромашно.

2 чиновника (кап. Мато Катурић и кап. Ђуро Ђеловић, први члан окружног суда, други управитељ вароши), иначе посједници, живе добро и богати су људи.

Бокељи су се снашли добро благодаречи наслијеђеној склоности за радом (оскудан живот у Боки) и пресељењу у Никшић у доба стварања радничке класе, тј. у доба његова просперитета.

Из Рисна је: 1) Илија Поповић дошао 1881 ради трговине. 1882 г. прешли су као јустаници: 2) Саво Видовић, 3) Иван Пајов, 4) Ђуро Ђеловић, 5) Мато Катурић, 6) Симо Филотић, 7) Косто Ђеловић; из Ораховца: 8) Богдан Перовић; из Унијерине: 9) Васо Радуловић, 10) Зеко Радуловић, 11) Никола Којовић; из Звечава: 12) Пајо Вучуровић, 13) Косто Вучуровић, 14) Илија Вукалов и

15) Перко Илић;¹⁶⁾ из Дврона: 16) Окица Илић, 17) Јошо Лучић; из Драгања: 18) Нико Мачинко и 19) Никола Радуловић; из Кнежлаза: 20) Милан Савићевић; из Мокрина: 21) Псро Лазаревић; из Убала: 22) Саво Ивовић; из Полице: 23) Мато Растелић.

У »Попису« није обухваћен Митар Вуковић Бекан, зидар, који је вјероватно тада био на дужем путовању. Занимање одраслих чланова породице није уопште уношено у »Попис«. Ово важи и за остале досељеничке групе.

Бројно стање бокелских чланова породица 1897 г.:

Досељених пунољетних; мушких 25, женских 15 — свега 40; досељених непунољетних: мушких 8, женских 14 — свега 22; свега досељених: мушких 33, женских 29 — свега 62; рођених у Никшићу: мушких 24, женских 15 — свега 39; укупан број чланова: мушких 57, женских 44 — свега 101.

III Досељеници из Санџака и Берана

1875 г. устанак је обухватио и Санџак, нарочито Пљевља¹⁷⁾ и Пљеваљски срез. Стицајем околности један дио људи из тога краја склонио се исте године у Црну Гору и по ослобођењу Никшића у њему се настанио. На томе се није стало. Из Санџака је придлазио и даље свијет у Црну Гору. Разлози за сељење били су зулуми, нарочито 1890 г., пословно пресељавање трговаца и занатлија и бјечање од рекрутације. Извјесни изјављују, као старац Ђорђије Шабовић, иначе тада надничар, да им је милије живјети у Црној Гори. Сви, наравно, нијесу дошли у Никшић.

По »Попису« из 1897 г. у Никшићу је дошло 15 породица склоњених у Црну Гору још 1875 и настанило се одмах по ослобођењу града (сви су без изузетка устаници), а затим 1874 г. 4, 1880 г. 1, 1885 г. 1, 1890 г. 7, 1892 г. 1 и 1893 г. 2 породице, што укупно чини 31 породицу. Из Берана до тада, према »Попису«, само 1 породица.

Занатлија било је 8, и то: 5 ковача, од којих 2 живе добро (имају имовину и своје радње), 2 прилично и 1 слабо; столара су 2, од којих један има као устаник даровану земљу и стоји добро, други нема непокретног имања и путује по Црној Гори пословно; 1 златар живи добро.

Надничара је, рачунајући и досељеничке из Берана, свега 15. Од њих 5 живе слабо, иако двојица имају даровану земљу као устаници из 1875 г.; 10 немају непокретног имања, али се за њих не каже да живе слабо.

Трговаца има 6: 5 живе добро, док један прилично живи.

Крчмар је само 1 и он слабо живи.

¹⁶⁾ Перко Лукић Илић, остарао и изнемогао, на глас да су Аустријанци близу Никшића 1916 извршио самоубиство.

¹⁷⁾ П. Шобајић, еп. дјело, стр. 123.

Земљорадника су свега 3, од којих 1 живи добро 1, прилично, а 1 слабо. Свега 32 дома.

Досељени су 1875 г. из Пљеваља: 1) Гавро Лаковић, 2) Јово Лаковић, 3) Васо Настић и 4) Јово Ружичић; из Пљеваљског среза, и то из Бобова: 5) Ристо Бобовац; из Вишњице: 6) Радован Војиновић; из Таре Ђурђевића: 7) Јован Раонић, 8) Манојло Раонић и 9) Вучета Остојић; из Трешњице: 10) Мијат Мрдак и 11) Митра удова Мрдак; из Шљиванског: 12) Видак Луковић и 13) Димитрије Луковић; из Бијелог Поља: 14) Иван Чоловић и 15) Мато Чопић.

Године 1877 населили су се: 1) Станко Јакшић, трговац са уредним пасошем из Пљеваља, 2) Алекса Потпара из Забрђа, ковач, дошао као занатлија, и 3) Милан Новаковић, из Потрлице, дошао такође легално (оба су из Пљеваљског среза), 4) Димитрије Грбовић из Бијелог Поља пребјегао је.

Године 1880 прешао је легално Симо Самарцић из Пљеваља, трговац, 1885 г. дошао је са вредним пасошем Максим Јовановић, трговац из Сјенице.

1890: 1) Вуко Томчић из Калмуже, 2) Ђорђије Шабовић из Потпећа (обојица пребјегли зато што им је милије живјети у слободној Црној Гори); због зулума: 3) Спасоје Потпара из Глибаћа, 4) Милан Папић и 5) Сава Живковић из Комина; 6) Новак Каљевић из Оћевине и 7) Вукашин Бајчета из Шљиванског. Сви су из Пљеваљског среза.

1892 г. Тале Златанић (мусл.) из Нове Вароши побјегао да би избјегао служење у војсци.

1893: 1) Алекса Кнежевић из Ораховице и 2) Мијат Нишавић из Острешља. Оба су из Бјелополског среза и изјавили су да им је милије да живе у Црној Гори.

1896 утекао је из турског затвора у Беранама Глигорије Васковић. (Сви подаци узети су из поменутог »Пописа«).

Пада у око велики број надничара и занатлија који немају непокретне имовине, а четвртина досељеника слабо живи. Мислим да се у доба просперитета, кад се градила нова варош у Никшићу, већина досељеника одлучила да ради на надницу. Уколико су као устаници имали мало земље, није им се рентирано њу обрађивати, она им и иначе није могла пружити животну обезбјеђење. Нова варош се брзо саградила¹⁸⁾ и онда је настао застој, што се одражавало и на животне услове сиромашног свијета.

Бројно стање чланова санџацких породица у 1897 години: досељених пунољетних: мушких 38, женских 20 — свега 58; досељених непупољетних: мушких 13, женских 6 — свега 19; свега до-

¹⁸⁾ П. Шобајић, спом. дјело, стр. 125—126.

сељених: мушких 51, женских 26 — свега 77; рођених у Никшићу: мушких 31, женских 38 — свега 69. Укупно чланова: мушких 80, женских 66 — свега 146.

IV Досељеници из Босне и разних крајева

а) Из Босне је до 1897 прешло 6 породица, и то: 1875 г. 1, 1881 г. 1, 1882 г. 3, 1883 г. 1.

Надничара из Босне нема. Занатлије су тројица: 1 ковач (муслиман), без непокретне имовине, 2 терзије: један живи прилично, други нема имовине, али се у »Попису« не каже да слабо живи.

Трговац је свега 1 (Мило Томашевић) и живи добро.

Земљорадника 2, од којих један добро, а други слабо живи.

Босанци су дошли овим редом: 1) Миле Грујићић 1875 г. у Црну Гору и напустио се у Никшићу 1877 г. из Фоче, 2) Мило Томашевић из Фоче 1881 г., 3) Мухарем Спахић 1882 г., 4) Вукале Гломазић 1882 г. из Фоче (сва четворица дошли као устаници и то први учествовао у устанку против Турака, а остала тројица судјеловала у буци против Аустроугарске поводом рекрутације), 5) Филип Јањић из Чајнича 1882 утекао из тамнице због »наметнутог« му убиства, 6) Илија Дрекаловић из Раћаља, Фочанскога среза, 1883 утекао из жандарма.

Бројно стање чланова њихових породица у 1897 години: досељених пунољетних: мушких 7, женских 5 — свега 12; досељених непунољетних: мушких 2, женских 3 — свега 5; свега досељених: мушких 9, женских 8 — свега 17; рођених у Никшићу: мушких 7, женских 6 — свега 13; укупно чланова: мушких 16, женских 14 — свега 30.

б) Досељеници из разних крајева:

Од 1879 г. до 1897 г. из пет разних крајева има 5 породица у Никшићу, 2 су занатлијске, 1 надничарска, 1 гостионичарска и 1 чиновничка.

1 занатлијска (столар) пролази слабо, 1 (седлар) путује за послом. Обје су без посједа. Гостионичар, родом из Алепа, има гостионицу и посједује имање, живи лијепо. Надничар нема ништа, али у »Попису« не стоји да слабо пролази. Чиновник пролази лијепо, иако има породицу од 7 чланова.

Дошли су овим редом: 1) Јусуф Мехмедов из Алепа (Сирја). За њега у »Попису« стоји: »Служио у војсци 17 година и утекао без погрешке«, 1879 г.; 2) Перо Ђоковић из Ужица (Србија), пребјегао 1885, јер је за вријеме партиских борби убио човјека; 3) Илија Катински из Сомбора (Војводина) 1895 г., дошао легално као столар. Читава породица била је музикална. Познати су били по пјевању народних пјесама. Улица у којој је становао названа је од народа Катинском улицом (Никшић до

1918 није имао званичник назива за улице); 4) Стево Врчевић из Дубровника дошао је као чиновник 1896 г. и одмах био именован за секретара Окружног суда. У Дубровнику је био секретар Општинске управе. У Никшићу је уређивао листове »Невесинџе« и »Оногошт«;^{18а)} 5) Игњацио Бек из Трста дошао 1896 г. са женом. Седлар је био и путовао је пословно. Обзиром на ондашња превозна средства могао је имати пуне руке посла.

Бројно стање чланова ових 5 породица у 1897 г. је: досељених пунољетних: мушких 5, женских 5 — свега 10; непунољетних: мушких 4, женских 5 — свега 9; свега досељених: мушких 9, женских 10 — свега 19; рођених у Никшићу: мушких 1, женских 0 — свега 1; укупан број чланова: мушких 10, женских 10 — свега 20.

(Свршиће се)

Јован ИВОВИЋ

^{18а)} Душан Д. Вуксан, Преглед штампе у Црној Гори, стр. 48—51. Цетиње 1943.